

[B] **WAT IS EEN GOEDE LERAAR? OVER HET ROMANDEBUUT VAN CYRILLE OFFERMANS**

Die vraag is in onze literatuur vaak gesteld, zoals in *Ivoren wachters* (1951) van Simon Vestdijk, waarin de pas afgestudeerde leraar Nederlands Frits Schotel de Bie zich arrogant opstelt tegenover de slimme, extravagante leerling Philip Corvage met zijn gebit als een afgebrand kerkhof. In *Het reservaat* (1964) van Ward Ruyslinck stelt leraar Nederlands Basile Jonas de *utility & profit*-maatschappij aan de kaak, maar wordt genadeloos afgeslacht door de gevestigde machten. Willem van Toorn heeft in zijn prachtige verhaal 'Omtrent Kapelaan' (1985) een leraar geportretteerd die geen afdoende werkmethode heeft, de geldende evaluatievormen niet kent, kortom geen "normale" leraar is. "Maar zijn leerlingen lezen boeken die ze bij een ander niet eens zouden hebben opgedaan." Jan Siebelink heeft in *De bloemen van Oscar Kristelijn* (1998) een docent geschiedenis gecreëerd die een dagboek bijhoudt en door de rector gewaardeerd wordt omdat hij op zo'n ongedwongen wijze met leerlingen omgaat. Alleen zijn vriendschap met Tim Paulides wordt hem aangewreven, want deze jongen kan absoluut geen orde houden. Recentelijk liet Bart Kouba in *De leraar* (2009) het hoofdpersonage met de bijnaam de Kraai, al 27 jaar leraar Nederlands op een beroepsschool, het hele onderwijsbestel hekelen en al zijn frustraties ventileren. Hij blijkt tot een monster gemetamorfoseerd te zijn. Ook Joris Note vertelt in zijn oeuvre vaak het verhaal van de leraar die hij zelf geweest is. In *Tegen het einde* (2009) is een ik-verteller aan het woord, een uitgebluste leraar die terugblijkt op zijn onderwijs carrière en daarbij de achterbaksheid blootlegt van onderwijsautoriteiten. In de rij van auteurs die een leraar de hoofdrol in een roman laten spelen, passen in het voorbije decennium ook L.H. Wiener, Robert Anker, Henry Sepers en Rob van Essen.

Daar sluit zich nu ook Cyrille Offermans bij aan met zijn debuutroman *Dood van een leraar*. In de tweede helft van de jaren 1990 heeft hij enkele goed onthaalde jeugdboeken gepubliceerd. Offermans is vooral bekend en gelauwerd als essayist. In *Schipbreuk. Over kennis, cultuur en beschaving* (2008) argumenteert hij dat tradities, kennis en wetenschap

verloren gaan als ze worden onderworpen aan het dictaat van de economie. Dat geldt blijkens *Dood van een leraar* ook voor het onderwijs. Schoolgebouwen worden opgetrokken of gerenoveerd met als criteria: nut, rechtlijnigheid en efficiëntie. Het Jan Swammerdam College waar de ik-verteller, Freek Moerdijk, filosofie doceert is daar een voorbeeld van. Een bouwplan dat architecturaal fraaier is en waarvoor minder bomen moeten worden gerooid, komt niet eens in aanmerking. In de proloog van de roman lezen we dat Moerdijk overweegt ontslag te nemen nu hij gehoord heeft dat tegelijk met het nieuwe gebouw ook een nieuwe naam voor het college bedacht is: Futurecollege.nl. "Bezopen" is zijn reactie.

Dood van een leraar bestaat uit twee delen. Het eerste deel, 'Leerjaren', is een Bildungsroman waarin de ik-verteller terugblijkt op zijn eigen schooltijd met bijbehorende jeugdliefdes. Die blijken een losse verhaaldraad te zijn, want ze worden in de rest van de roman nergens nog verbonden. Dan komt de universitaire studie filosofie in beeld. Professoren en medestudenten worden geportretteerd, filosofen becommentarieerd: Schopenhauer, Deleuze met zijn geheimtaal, Foucault met zijn scherpe analyses, Spinoza, Levinas, over wiens *De totaliteit en het oneindige* Freek Moerdijk een kritische bachelorscriptie maakt.

Hij gaat nog een jaar muziekfilosofie studeren in Barcelona, waar hij de violiste Maria Saura leert kennen, met wie hij zal trouwen. Terug in Amsterdam gaat hij bij een uitgeverij aan de Keizersgracht manuscripten persklaar maken, een baan hij combineert met freelancewerk voor het radioprogramma *Cultuurshock*, waardoor hij veel moet lezen, en tentoonstellingen en concerten moet bezoeken. Het lijkt wel een samenvatting van Offermans' eigen drukke, van cultuur doordrenkte bestaan. Bevorderd tot redacteur van het project Filosofische Bibliotheek komt Moerdijk na het hartinfarct van de uitgeverijdirecteur in conflict met de nieuwe baas, een marktkoopman die uitsluitend goed verkopende boeken over spiritualiteit, alternatieve levensvormen, diëten, grenservaringen en aanverwante modieuze thema's wil publiceren.

In het tweede deel van *Dood van een leraar*, 'Praktische filosofie', trekt Freek Moerdijk de deur van de uitgeverij achter zich dicht, solliciteert naar

een baan als leraar en wordt aangenomen in het Jan Swammerdam College als docent filosofie. Uitvoerig beschrijft Offermans de kennismaking met het uit twee kampen bestaande docentenkorps: het traditionele kamp dat feitenkennis het belangrijkst vindt en het moderne kamp dat (computer)vaardigheden hoog in het vaandel draagt. Met sommigen, zoals de classicus Philippe, een boekenliefhebber, en Lucas, een biologieleraar die wordt gekarakteriseerd als “het vleesgeworden antidepressivum”, raakt hij bevriend. Lucas is ook de voornaamste bezieler van een multidisciplinair project in de school over het varken, het intelligente dier met een complex sociaal leven dat tijdens de transporten naar Europese slachthuizen gemaltraiterd wordt. Hoewel niet met naam genoemd treedt Rudy Kousbroek, die bij de Tweede Kamerverkiezingen in 2006 nog op de lijst van de Partij voor de Dieren stond, even als personage in de roman op.

Een belangrijke gebeurtenis in het eerste schooljaar van Freek Moerdijk is de reis van het docentenkorps naar Düsseldorf tijdens de kerstvakantie, waar een Grosz-expositie en de vaste collectie van Klee bezocht worden. Zoals over de genoemde filosofen in het eerste deel schrijft Offermans in het tweede deel mini-essays over kunstenaars als Grosz, Klee, Calder en geleerden als Jan Swammerdam en Antoni van Leeuwenhoek.

Elke donderdagochtend geeft Freek Moerdijk les in het lokaal naast dat van de geschiedenisleraar Peter Marks, die met een flauwe woordspeling door de meesten als “Karel” wordt aangesproken. Hij heeft een zenuwtic, dicteert zijn lessen, maar wordt overstemd door de rebellerende leerlingen die hij niet de baas kan. In Düsseldorf komt het tot een gesprek tussen Moerdijk en Marks, waarin deze laatste zijn bezorgdheid uitdrukt over zijn dochter Astrid, die ook op hun school zit. Ze was een goede leerlinge, maar collega’s klagen nu over haar slechte schoolprestaties en haar gedrag.

Via een bevriende psychiater, die Marks als patiënt heeft gehad, en na een lange uitweiding over diens reden om zijn beroepsgeheim ruim te interpreteren, krijgt Moerdijk een verklaring voor Marks’ onzekerheid, de overbezorgdheid voor zijn dochter, de herkomst van zijn tic en zijn paranoïde gedrag. Inmiddels heeft Freek het vertrouwen gewonnen van de dochter. De roman eindigt als een

psychologische thriller waarin de omstandigheden van Peters dood onopgehelderd blijven.

De structuur van *Dood van een leraar* is die van een slang die in haar staart bijt. Uit de proloog weet de lezer dat Peter de dode leraar is en dat Freek twijfelt of hij de rouwtoespraak zal houden op zijn begrafenis. In de slotbladzijden wordt die twijfel nogmaals grondig uit de doeken gedaan.

Het feit dat een oudere, gepeste en getraumatiseerde man zich zo vlug gehecht heeft aan een veel jongere, debuterende collega die bovendien ook nog de vertrouwenspersoon van zijn dochter wordt, is psychologisch niet overtuigend. *Dood van een leraar* is een erudiete, encyclopedische roman met veel overbodige personages die te weinig body hebben gekregen en met talrijke uitweidingen die de spankracht van het verhaal verminderen. Freek Moerdijk heeft van de auteur een bijzonder rijke mensenkennis en een zeer grote intellectuele bagage meegekregen die je niet verwacht aan te treffen bij een leraar die zijn eerste jaar voor de klas staat. De 28-jarige hoofdpersoon etaleert er een kennis als van een omgevallen boekenkast. Maar Offermans’ kritiek op het Nederlandse onderwijsbeleid, de als rampzalig ervaren trends in de didactiek en de nivellering van de cultuur zijn patent en overtuigend geformuleerd.

JORIS GERITS

CYRILLE OFFERMANS, *Dood van een leraar*. Cossee, Amsterdam, 2011, 313 p.